

نگاهی زیر چشمی به مجلات ریاضی پژوهشی ایران

محمد صال مصلحیان

چکیده. در این یادداشت با کمک پایگاههای داده MathSciNet (از انتشارات انجمن ریاضی آمریکا) و Zentralblatt Math (از انتشارات انجمن ریاضی اروپا) به بررسی وضعیت مجلات ریاضی ایران می پردازیم و چند پیشنهاد برای بهبود وضعیت آنها ارائه می دهیم.

مقدمه مترجم

پایگاه داده MathSciNet به عنوان نسخه الکترونیکی Mathematical Reviews (از انتشارات انجمن ریاضی آمریکا [۱]) به همراه نسخه الکترونیکی Zentralblatt Math (از انتشارات انجمن ریاضی اروپا [۲]) بزرگترین پایگاههای نقد، مرور و چکیده نگاری مقالات ریاضی را در جهان تشکیل می دهند. MathSciNet یک ضریب تأثیر پنج ساله به نام بهره استناد ریاضی (Mathematical Citation Quotient (MCQ)) را برای هر مجله محاسبه می کند. این ضریب برای یک مجله در سال A ، برابر نسبت N/M است، که در آن N تعداد ارجاعاتی است که در مقالات (منتشر شده در آن مجله یا سایر مجلات) در سال A ، به مقالات منتشر شده مجله در پنج سال متوالی $\{A_1, \dots, A_5\}$ داده شده است، و M تعداد کل مقالات مجله است که در این پنج سال منتشر شده است. مبنای این محاسبه تعداد ارجاعاتی است که توسط هر یک از مجلات ریاضی در فهرستی ۵۰۰ عنوانی (و برگزیده شده از بیش از ۳۰۰۰ عنوان مجله موجود در جهان) به مجله مورد سنجش داده شده است. در حال حاضر از ایران فقط دو مجله Banach J. Math. Anal. و Ann. Funct. Anal. در این فهرست معتبر به چشم می خورند، که هر دو آنها اخیراً با همکاری انتشارات دانشگاه دوک در آمریکا چاپ می شوند. به زعم متخصصین آنالیز هارمونیک، آنالیز تابعی و نظریه عملگرها هر دو مجله‌ی فوق جزء مجلات آبرومند محسوب می شوند و اگر وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در حمایت خود از بهترین مجلات ریاضی کشور توجه کافی مبذول ندارد، بدون شک هر دو مجله به زودی از فهرست مجلات ایرانی خارج خواهند شد!

جدول ۱ (برگرفته از MathSciNet) روش محاسبه MCQ-2014 را برای بولتن انجمن ریاضی ایران، به عنوان نمونه، نشان می دهد.

جدول ۱:

Bull. Iranian Math. Soc. برای MCQ-2014			
سال	تعداد ارجاعات به مجله در سال ۲۰۱۴	تعداد مقالات چاپ شده	بهراستناد ریاضی
۲۰۱۳	۶	۸۶ (cited/۱۵)	
۲۰۱۲	۱۴	۷۴ (cited/۲۳)	
۲۰۱۱	۱۵	۷۳ (cited/۴۱)	
۲۰۱۰	۷	۴۰ (cited/۴۲)	
۲۰۰۹	۱۴	۳۷ (cited/۵۹)	
	۵۶ ÷ ارجاع	۳۱۰ = مقاله	۰,۱۸

در این یادداشت به بررسی وضعیت مجلات ریاضی و آمار ایران (که به زبان انگلیسی چاپ می‌گردند) و در سال ۲۰۱۴ دارای بهراستناد ریاضی غیر صفر هستند می‌پردازیم. جدول ۲، MCQ-2104 مجلات ریاضی ایرانی (با بهراستناد ریاضی ناصفر) را به ترتیب نزولی نشان می‌دهد.

جدول ۲:

ردیف	نام مجله	ناشر	نمایه برترین معتبر المملی	بهراستناد ریاضی در ۲۰۱۴ MathSciNet	سال آخرین شماره مرور شده در Zbl	سال آخرین شماره مرور شده در MathSciNet	ضریب تأثیر (IF) در فهرست ISI
۱	Banach Journal of Mathematical Analysis	گروه پژوهشی ریاضی طوسی (خصوصی)	& Scopus ISI(JCR)	۰,۶۳	۲۰۱۵	۲۰۱۵	۱,۰۵۰
۲	Annals of Functional Analysis	گروه پژوهشی ریاضی طوسی (خصوصی)	& Scopus ISI(JCR)	۰,۵۲	۲۰۱۵	۲۰۱۵	۰,۶۰۳
۳	Journal of Nonlinear Sciences and Applications	انتشارات تحقیقات علمی بین المملی آمل (خصوصی)	ISI(JCR)	۰,۲۰	۲۰۱۵	۲۰۱۵	۰,۸۸۶
۴	Bulletin of the Iranian Mathematical Society	انجمن ریاضی ایران	& Scopus ISI(JCR)	۰,۱۸	۲۰۱۴	۲۰۱۵	۰,۲۶۲
۵	International Journal of Group Theory	دانشگاه اصفهان	Scopus	۰,۱۶	۲۰۱۳	۲۰۱۵	-
۶	Transactions on Combinatorics	دانشگاه اصفهان	-	۰,۱۶	۲۰۱۳	۲۰۱۵	-
۷	Mathematical Sciences (Math. Sci. Q. J.)	دانشگاه آزاد اسلامی	-	۰,۱۴	۲۰۱۴	۲۰۱۵	-
۸	Iranian Journal of Science and Technology. Transaction A. Science	دانشگاه شیراز	& Scopus ISI(JCR)	۰,۱۳	۲۰۰۰	۲۰۱۴	۰,۳۴۲
۹	Islamic Republic of Iran. Journal of Sciences	دانشگاه تهران	Scopus	۰,۰۷	۲۰۰۰	۲۰۱۲	-
۱۰	Iranian Journal of Fuzzy Systems	دانشگاه سیستان و بلوچستان	& Scopus ISI(JCR)	۰,۰۶	۲۰۱۳	۲۰۱۴	۰,۵۳۴
۱۱	Journal of the Iranian Statistical Society	انجمن آمار ایران	Scopus	۰,۰۶	۲۰۱۴	۲۰۱۴	-
۱۲	Iranian Journal of Mathematical Sciences & Informatics	جهاد دانشگاهی دانشگاه تربیت مدرس	Scopus	۰,۰۵	۲۰۱۴	۲۰۱۴	-
۱۳	Journal of Mathematical Extension	دانشگاه آزاد اسلامی شیراز	-	۰,۰۱	۲۰۱۴	۲۰۱۴	-

هر سه مجله نخست در جدول ۲ که بالاترین بهراستناد ریاضی (و البته بالاترین ضریب تأثیر JCR) را داریند، در اصل توسط اشخاص حقیقی (و در قالب اشخاص حقوقی!) بنیاد نهاده و توسعه داده شده‌اند. سردبیران هر سه مجله نه فقط مدام به توسعه کمی و کیفی آن می‌پردازند بلکه با اعمال تغییرات ضروری در ساختار مجله و اعضای هیأت تحریریه آن و نیز استفاده از تجارب مجلات دیگر و ارتباطات بین‌المللی، برای ارتقاء آن تلاش می‌کنند. هر سه مجله به دور از بروکراسی کشورمان و با استفاده بهینه از کمترین امکانات (در داخل و خارج از کشور) نضج گرفته و توسعه یافته‌اند. سایر مجلات ریاضی ایرانی یا مانند Iran. J. Sci. Technol. (از انتشارات دانشگاه تهران) حداقل در پنج سال اخیر چاپ نشده‌اند و یا مانند Iran. J. Sci. Technol. B Trans. (از انتشارات دانشگاه شیراز) دیگر در MathSciNet مرور نمی‌شوند و همه بهراستناد ریاضی برابر صفر دارند. بعضی مجلات نیز اساساً از نظر کیفی در سطحی نیستند که توسط Zbl یا MathSciNet مرور شوند. در عین حال، به نظر می‌رسد بعضی مانند Int. J. Group Theory و Wavelet and Linear Algebra بتوانند در آینده نزدیک جایگاه خود را در میان نشریات معتبر بیابند. بر اساس بازدیدی که نگارنده در ژوئن ۲۰۱۵ از واحد اصلی Zbl در برلین داشت، مطلع گردید که Zbl و MathSciNet فقط حدود ۱۵ درصد از کل مجلات جدید ریاضی را که سالانه در گوشه و کنار دنیا تأسیس می‌شوند تحت پوشش قرار می‌دهد.

جدول ۳ فهرست سایر نشریات ریاضی ایران را (که تعدادشان کم نیست) نشان می‌دهد. اکثر آنها زمانی در Zbl یا MathSciNet به ثبت رسیده‌اند.

جدول ۳:

ردیف	نام مجله	سال آخرین شماره مرور شده در Math-SciNet	سال آخرین شماره مرور شده در Zbl	نمایه مجله در Scopus و یا ISI
۱	Categories and General Algebraic Structures with Applications	-	-	-
۲	Computational Methods for Differential Equations	-	۲۰۱۴	-
۳	International Journal of Applied Operational Research	-	۲۰۱۲	-
۴	International Journal of Industrial Mathematics	-	گرچه در Zbl ثبت شده ولی هیچ مقاله‌ای از این مجله در آن مرور نشده است	-
۵	International Journal of Nonlinear Analysis and Applications	گرچه در MathSciNet ثبت شده ولی هیچ مقاله‌ای از این مجله در آن مرور نشده است	۲۰۱۴	-
۶	Iranian International Journal of Science (Journal of Science of the University of Tehran. International Edition)	۲۰۰۴	۲۰۰۴	-
۷	Iranian Journal of Mathematical Chemistry	-	۲۰۱۲	-
۸	Iranian Journal of Numerical Analysis and Optimization (Mashhad Research Journal of Mathematical Sciences)	-	۲۰۱۴	-
۹	Journal of Advanced Mathematical Modeling	-	۲۰۱۳	-

جدول ۳ (continued)

ردیف	نام مجله	سال آخرین شماره مرور شده در Math-SciNet	سال آخرین شماره مرور شده در Zbl	نمایه مجله در Scopus و یا ISI
۱۰	Journal of Algebra and Related Topics	-	۲۰۱۴	-
۱۱	Journal of Algebraic Systems	-	-	-
۱۲	Journal of Linear and Topological Algebra	-	گرچه در Zbl ثبت شده ولی هیچ مقاله‌ای از این مجله در آن مرور نشده است	-
۱۳	Journal of Mahani Mathematical Research Center	-	۲۰۱۲	-
۱۴	Journal of Mathematical Modeling	۲۰۱۰	۲۰۱۵	-
۱۵	Journal of Science. Ferdowsi University of Mashhad	۲۰۰۳	۲۰۰۴	-
۱۶	Journal of Science. University of Tehran	۲۰۰۷	۲۰۰۷	-
۱۷	Journal of Statistical Research of Iran	-	-	-
۱۸	Khayyam Journal of Mathematics	۲۰۱۵	گرچه در Zbl ثبت شده ولی هیچ مقاله‌ای از این مجله در آن مرور نشده است	-
۱۹	Sahand Communications in Mathematical Analysis	-	۲۰۱۴	-
۲۰	Scientia Iranica. Transaction A: Civil Engineering- Transaction B: Mechanical Engineering- Transactions D: Computer Science & Engineering, Electrical Engineering (Scientia Iranica.)	۲۰۰۸	۲۰۱۱	& Scopus ISI
۲۱	Tarikh-e Elm	-	۲۰۰۸	-
۲۲	Tehran J. Math	-	۱۹۹۷	-
۲۳	Wavelet and Linear Algebra	-	-	-

چنان که در جدول ۳ ملاحظه می‌شود، متأسفانه بعضی از آنها گرچه دارای مجوز اعتبار علمی- پژوهشی از وزارت علوم، تحقیقات و فناوری می‌باشند، ولی هنوز در هیچ پایگاه بین‌المللی معتبری نمایه نشده‌اند. یکی از نکاتی که در این بررسی مشاهده گردید این است که نشانی اینترنتی (URL) تعداد نه چندان کمی از مجلات ایرانی در Zbl و MathSciNet اشتباه است، که توجه کافی مسئولین مربوطه در اطلاع رسانی به این مراکز را می‌طلبد. به وضوح، این موضوع می‌تواند باعث تأخیر در مرور مقالات گردد.

در سال‌های اخیر به نظر می‌رسد، ضرورت نیاز به چاپ مقاله توسط اعضای هیأت علمی در کشور (برای ابقا و ارتقا) و توسط دانشجویان دکتری (برای فارغ التحصیلی و استخدام) و روی آوردن به تولید مقاله (Publish or Perish!) و عدم امکان چاپ مقالات ناقص در مجلات پراعتبار، انگیزه‌ای شد تا بسیاری از دانشگاه‌های داخل کشور به تأسیس مجلات علمی- پژوهشی روی آوردند. البته بعضی از دانشگاه‌ها هم به دلیل کمبود مجلات تخصصی در یک حوزه خاص، به تأسیس مجلات جدید همت گماشتند. اما بسیاری از آنها بعد از انتشار نامنظم یک یا دو شماره عملاً متوقف شده و بودجه‌های اختصاص داده شده از طرف دانشگاه مربوطه و وزارت علوم، تحقیقات و فناوری را به هدر داده‌اند.

مناسب است که وزارت علوم، تحقیقات و فناوری با بررسی و کارشناسی دقیق عملکرد نشریات بین‌المللی داخلی و میزان نقش آنها در توسعه اعتبار علمی- بین‌المللی ایران، حداقل در گروه علوم پایه نسبت به ارتقاء "اعتبار علمی- پژوهشی وزارت" اقدام نماید. پیشنهاد می‌شود این وزارتخانه درجه علمی- پژوهشی خود را فقط به مجلاتی که در ISI و یا Scopus نمایه شده‌اند

اختصاص دهد و فقط به حمایت مالی از این گونه مجلات بپردازد. نباید بودجه ناچیز حوزه نشریات وزارت به مجلاتی که صرفاً عنوان علمی-پژوهشی را دارند ولی در هیچ یک از نمایه‌های بین‌المللی حضور ندارند تخصیص یابد. در این صورت، گوی و میدانی پدید خواهد آمد برای رقابتی سالم، و برای آنان که علاقه و همت لازم برای انتشار مجلات بین‌المللی معتبر را دارند.

متأسفانه تداوم و پیشرفت تعدادی از مجلات در ایران که توسط اشخاص حقوقی منتشر می‌شوند، گاهی با "ضعف عمومی در انجام پروژه‌های گروهی" (مانند وظایف خود را به موقع و به درستی انجام ندادن، دخالت در امور دیگران کردن، بار مشکلات را بردوش دیگران انداختن، دیدگاه‌های شخصی را جنبه قانونی دادن، مشکلات کار را بزرگ جلوه دادن، همفکری برای حل معضلات نکردن، توقعات بیجا داشتن، پاسخگویی سرگروه نبودن و ...) و "دیوان سالاری طاقت فرسا" (مانند وجود مدیران با عملکرد ضعیف، عدم واگذاری اختیارات کافی به افراد مسؤول، تصمیم گیرندگان متعدد برای یک موضوع، مقررات ناقص یا دست و پاگیر، روند طولانی تصویب و انجام تغییرات فوری، جلسات و شوراها زائد، تکمیل کاربرگ‌های متعدد و تکراری برای امور اداری و ...) مواجه هستند که می‌توانند موانعی اساسی در جلوگیری از چاپ و نشر به موقع مقالات و ارتقاء مجله ایجاد نمایند. به جرأت می‌توان گفت، اگر توفیقی در برهه‌ای از زمان برای مجله‌ای در ایران حاصل شده باشد، به خاطر وجود یک سردبیر دلسوز، کارکشته و نیز تلاش فردی وی بوده است.

مراجع

- [1] <http://www.ams.org/mathscinet>
- [2] <https://zbmath.org>
- [3] <http://scopees.elsevier.com>
- [4] <http://wokinfo.com>

محمد صال مصلحیان

مشهد، دانشگاه فردوسی مشهد، گروه ریاضی محض

moslehian@um.ac.ir

محمد صال مصلحیان استاد دانشگاه فردوسی مشهد است. علائق پژوهشی وی آنالیز تابعی و نظریه عملگرها است. عضویت در هیأت تحریریه چندین مجله بین‌المللی معتبر، حضور در سه دوره شورای اجرایی انجمن ریاضی ایران، سردبیری خبرنامه و بولتن انجمن ریاضی، و عضویت (مدعو) در شاخه ریاضی فرهنگستان علوم از سوابق اجرایی وی است.

